

UVODNA RIJEČ UREDNIŠTVA

Pred stotinu godina objavljen je prvi broj *Viestnika kraljevskoga hrvatsko-slavonsko-dalmatinskog Zemaljskog arkiva*, prethodnika današnjega *Arhivskoga vjesnika*. Toj obljetnici posvećen je i ovaj broj *Arhivskoga vjesnika*. Činimo to s dva priloga.

Već u prvome broju *Viestnika* zacrtana je osnovna zadaća ne samo časopisa nego i hrvatske arhivske službe. Ovaj časopis je trebao biti posrednik "između arkivarâ i zemaljskih činovnika i historičara". Takvo gledanje na koncepciju arhivske službe, kako je vidi glavni urednik u prvome broju, i danas pokazuje svu svoju aktualnost. Arhivska služba može se razvijati jedino u tijesnoj povezanosti između stvaratelja arhivskoga gradiva ("zemaljskih činovnika") i arhivista ("arkivara"). Stavljajući naglasak na tu vezu otkrivaju se osnovne postavke i suvremene arhivistike, koja arhivsko gradivo, a to će reći sve arhivske zapise, promatra kao *continuum* od njihova postanka do prijenosa u arhive i njihove konačne obrade koju obavljaju arhivisti. Takav jedinstveni pogled na arhivske zapise završava u drugoj strani koju označava taj *continuum*: to je povezanost arhiva s korisnicima ("historičarima"). Tako zacrtani izgledi razvoja arhivske službe ipak su se dugo probijali u hrvatskoj arhivskoj praksi i arhivskoj teoriji koja se postupno dograđivala do naših dana. Arhivistička perspektiva časopisa ipak se teško ostvarivala, posebno u prvih pedeset godina izlaženja. Već u prvome broju ovaj se časopis, naime, naziva "historičkim". U to vrijeme počinju se nazrijevati odnosi stvaratelja i arhiva (izlučivanje, vrednovanje, sustavno "prenošenje starijih spisa iz uredskih registratura u arkiv"), no i dalje vlada uvjerenje da se arhivist bitno ne razlikuje od povjesničara, uz jednu nadopunu, da se arhivist prvenstveno brine za obradu arhivskoga gradiva, proučava i unapređuje pomoćne povijesne znanosti te objavljuje povijesne izvore. Ipak i u takvoj perspektivi glavni urednik Ivan Bojnić izglede ovoga prvoga arhivističkoga časopisa vidi u obradi "domaćeg prava, zemaljske uprave i povijesti kulture". Uređivačka politika postupno je nadopunjavala te početne arhivističke poticaje na tlu Hrvatske. Danas je on prerastao u časopis s gotovo izrazitim arhivističkim sadržajem i afirmira neovisnost arhivske znanosti i arhivske profesije.

Ovaj obljetnički broj donosi izlaganja s međunarodnoga savjetovanja u Dubrovniku na temu "Autonomija arhiva". Nije nam prvotno bila namjera da cijeli ovaj broj posvetimo upravo toj temi - neovisnosti arhiva. To se dogodilo mimo prvotne zamisli o uređenju ovoga broja. Hrvatski državni arhiv u studenome 1999. organizirao je u suradnji s Međunarodnim arhivskim vijećem, Odborom za europski program te s Vijećem Europe savjetovanje upravo na temu neovisnosti arhiva i ugroženosti arhivskoga gradiva u ratnim sukobima. Ideja za to savjetovanje proizašla je iz razmišljanja o razvoju arhivske službe u tranzicijskim zemljama, kada gotovo da i nije bilo područja nad kojim se nije nadvijao duh politike. Prvenstveno u zemljama bivšega komunističkoga sustava arhivi su bili višestruko pod nadzorom tijela državne uprave: od imenovanja ravnatelja do ograničenosti i privilegiranosti pristupa arhivskome gradivu. Takav položaj arhiva nastao je kao posljedica kontrole nad povijesnim izvorima i kontrole nad promišljanjem

povijesti na temelju sačuvanih zapisa. To naše razmišljanje, koje je prvenstveno izviralalo iz iskustva zemalja u tranziciji, pokazalo je da i u zemljama s razvijenom demokracijom postoji zahtjev za punom neovisnošću, a time i punom profesionalizacijom arhivske službe. Poticaji koji dolaze prvenstveno od nekih zemalja (Skandinavske zemlje, Kanada, Australija, da spomenemo samo neke) o punom pravu na informaciju, bitno su utjecali na suvremeno poimanje arhivske službe i arhiva. Arhivsko gradivo u zemljama demokracije mora od samoga svoga početka biti dostupno svim građanima (osim uz zakonom predviđena ograničenja označena određenim stupnjem tajnosti). Naprosto je temeljni zahtjev demokratskoga razvitka da arhivsko gradivo mora svima biti dostupno pod istim uvjetima. Tome valja dodati i zahtjev da se sustavom vrednovanja (koje se mora temeljiti na postavkama arhivističke znanosti) sačuva ono najvrednije i najznačajnije što spada u "memoriju" svakoga naroda, svake države i cijeloga svijeta. To u naše vrijeme postavlja zahtjev za punom neovisnosti arhiva, arhivske službe i arhivske znanosti.

Tu su problematiku stručnjaci iz cijele Europe razmatrali na savjetovanju u Dubrovniku. Razmotrena je neovisnost arhivske službe u svim bitnim aspektima. Ponajprije, to je neovisnost arhivske uprave u državnom sustavu upravljanja. Neovisnost uprave zahtijeva i osiguranje financijskih sredstava, kako arhivska služba ne bi ovisila o hirovitosti pojedinih državnih dužnosnika. Briga za informacije koje su zapisane na bilo kojemu mediju odnosno nosaču nenadomjestiv su segment očuvanja i obrane demokratskih prava pojedinca i naroda. Ta "administrativna" i "financijska" neovisnost pretpostavka je za samostojan razvoj arhivistike kao samostalne znanosti i poštivanje profesije arhivista kao zasebne profesije. Iz takvih znanstvenih i profesionalnih postavki same po sebi izviru prerogative arhivske službe: čuvanje pune i cjelovite istine putem objektivnoga sustava vrednovanja i nepristrane dostupnosti arhivskoga gradiva. U tom pogledu međunarodni "Etički kodeks arhivista" postavlja osnovni zahtjev pred profesiju arhivista da "čuvaju integritet arhivskoga gradiva i na taj način pružaju jamstvo da ono predstavlja trajno i pouzdano svjedočanstvo prošlosti". I dosljedno tome "arhivisti se odupiru svakom pritisku, odakle god on dolazio, kojemu je cilj manipuliranje svjedočanstvima ili prikrivanje ili iskrivljavanje činjenica". Isti "Etički kodeks arhivista" stoga naglašava potrebu neovisnosti arhivistike i arhivske službe tako da "arhivisti ne smiju dopustiti nikome izvan svoje struke da se miješa u njihov posao i zadatke". Svi ti zahtjevi još više postaju neophodnost suvremenoga društva, jer suvremena informatizacija i novi mediji postavljaju izazov o promišljanju vlastite struke.

Temi o neovisnosti arhivske službe na zahtjev Vijeća Europe dodana je i tema o "uništavanju" memorije naroda sadržanoj u arhivskome gradivu. Razumljivo je da je Vijeće Europe osjetilo potrebu da se na ovome savjetovanju upozori na problem uništavanja arhiva u ratnim sukobima: to je svjesno ili nesvjesno uništavanje memorije pojedinoga naroda i spada u kategoriju koju danas nazivamo kulturocidom. Dakako, uništavanje arhivskoga gradiva, svjesno ili nesvjesno, jest napad na neovisnost arhivske službe u najširem smislu riječi: da sačuva cjelovito arhivsko gradivo svakoga naroda. Naime, kao što svaki narod ima pravo na budućnost, on isto tako ima puno pravo i na samospoznaju svoje prošlosti.